

AZOK A RÉGI JÓ VESZPRÉMI IDŐK

A több mint 200 éve Veszprémben élő Próder család történetéből

PRÓDER JÓZSEF

Az 1600-as évek közepétől különböző rendű szerzetesek telepedtek le Zircen. A porosz–sziléziai henrichauni ciszteri apátság 1701-ben települ be. Zircet hamarosan a kurucuk feldúlták, az apátság Pápára menekült. 1715–1718 közt érkeztek az első telepesek Zircre és a környező falvakba, bajorok (90 %) sziléziaiak, svábok.¹ A telepesek főleg Passau és Ulm környékéről tutajjal jöttek a Dunán Komárom környékére. A tutajt szétbontották és házat építettek belőle. Az iparos családok az ország különböző területére kerültek, így Tatára és – nagyobb létszámban – Zircre. A zirci telepesek erdőt irtottak és létrehozták a falut.

Őseim valószínűleg 1770 körül jöttek Zircre, az apátsági építkezésekre, mivel ácsok voltak. Az anyakönyvi adatok szerint 5-ik felmenőmnem Próder Györgynek (1766–1797) – akinek nem ismerem a születési helyét –, a fiai Próder Ádám (1789), Antal (1791) és Pál (1796), már Zircen születtek. Később Ádám és Pál beköltöztek Veszprémbe. Antal megnősült, felesége szülőhelyére Nagyvázsonyba költözött. A veszprémiek lakásai a Temetőhegyen (nekem mindig az marad, nem Dózsaváros), a Jeruzsálemhegyen, később a Belváros különböző utcáiban volt.

Családom ismertetése ükapámmal Próder Ádámmal folytatódik, akinek felesége Pósa (Posch) Margit volt. Esküvőjük 1813-ban volt Veszprémben. Ő a híres veszprémi nyomdász és könyvkereskedő Pósa Endre családjába tartozott. 7 gyermekük született. Az ő gyermekük dédapám Próder József (1830–1878), felesége Szabó Ágnes (Veszprém 1840–1927). 12 gyermekük született, ebből 4 fiú és 2 lány érte meg a felnőtt kort. Ő építette a Völgyhíd térre néző sokablakos házat a mai Huszár utcában, amit a közelmúltban felújítottak. A ház bejárata a László utca felé volt. Ignác nagyapám 1862-ben, István 1865-ben, József 1867-

¹ TAMÁSI-LADÁNYI 2002.

ben és Károly 1871-ben valószínűleg itt születtek.²

A balatonfüredi szívkórház építésénél József dédapám az építés vezetője volt. 1878. május 15-én egy ács legény ittasan érkezett a munkára, akit ez miatt elküldött. Az ácslegény mégis felment a tetőszintre, elejtett egy gerendát és az anyakönyvi bejegyzés szerint dédapám meghalt: „gerendaütés következtében beállott rögtöni halál” miatt. A temetőhegyi sírkertben nyugszik feleségével és elhunyt kis gyermekeivel együtt. Itt van eltemetve még nagyapám és édesapám is. Ha fiaimmal, unokáimmal halottak napján kimegyünk a temetőbe, megemlítem nekik: három generációs Próder fiúk viszik a koszorúkat amikor

*Próder István (1865–1928)
szabómester²*

hármuk sírjához megyünk. Ez összesen 6 generáció.

Nagyapám Próder Ignác szintén ács mester volt (1862–1913). Régen a segédek külföldre mentek szakmájukban továbbképezni magukat. A különböző helyeken elvégzett időt egy könyvbe jegyezték, ezzel igazolták tevékenységüket. Ennek birtokában tehették le a mestervizsgát itthon. Ignác nagyapám is így lett ácsmester és nősült meg. Felesége Végbely Mária (1870–1957), három gyermekük született: József, László és Anna (a család „rétes királynője”), aki 94 éves korában hunyt el. Nagyapámat a temetőhegyi „iparos kör” építésénél

Próder Ignác (1862–1913)

² A közölt fotók a családi archívumból származnak.

egy leeső ácskapcsos gerenda nyakszirtjén találta december 6-án, Mikulás napján. Édesapám mesélte, hogy ajándék helyett árvák lettek. Szegény december 11-ig szenvedett, amikor meghalt. József édesapám 1972-ben szintén e napon halt meg. Nagyanyám itt maradt egy 9, egy 6 meg egy 1 éves gyermekkel. A család árvaházi segélyből élt. Nagyanyám azt mondta többet senki sem lehet ács a családban. László fia már asztalos lett, (vannak „fagének”?), majd a veszprémi Faárúgyár műszaki vezetője. Édesapám József (1907–1972) jeles tanuló volt, de apa hiányában, nem tanulhatott, nagybátyához adták szabó inasnak. Aztán Budapesten az Almásy téren egy Csuka nevű szabónál folytatta a szakma elsajátítását. A mester kegyetlen ember volt, ok nélkül verte az inasokat. Édesapám már nagy fiú volt, közel volt a segédvizsgához, amikor a mester pofon vágta. Ő felkapta az újjafát (ez egy közel 1 méter hosszú keményfa, amit beletesznek vasaláskor a zakó újába) és azt mondta: mester úr, ezzel agyon csapom, ha még egyszer kezet emel rám. A verés megszűnt a műhelyben. Édesapám polgári és egyenruha szabó mester végzettségű. Sokszor emlegette, hogy sok szép díszmagyar bocskait, atillát készített.

Jelinek Sándor (1877–1947) anyai nagyapám műemlék (pár éve lebontott) házában születtem 1937-ben a Káptalan u. 1-ben, ma Kollégium u.1. A környék összes gyermekét Kanczler Mihályné Regenye Erzsébet bába asszony segítette világra. Emlékszem rá, aranyos hölgy volt, tőlünk 100 m-re lakott a Jókai utcában. A Káptalani Jóságkormányzóság épülete kollégium lett az ötvenes években, ezért az utcát is átnevezték. A ma már Gizella Hotel, egyházi tulajdon. Talán ideje lenne a régi nevét vissza állítani az utcának.

Elemi iskolába az Anna térre jártam, ezt lebombázták a háború alatt. Több helyen volt az első elemista osztálytermünk, még a Megyei Bíróság épületében is. Szünetben beláttunk a bíróság udvarába, ahol a rabok csikos öltözetben sétáltak. 1944–45-ben a Jókai Mór utcában laktunk, bombázás előtti légiriadókor a Nemzeti Bank sziklába vágott termeibe szaladtunk sok lakossal egyetemben (ma honvédségi terület). Egyszer későn indultunk, hullottak a bombák, mivel a házunk alatt is volt pince, oda szaladtunk. Édesapám édesanyámat és 2 gyermekét egy halszálkás mintájú nagy kabátba takarta és azt mondta: ha meg kell halni haljunk meg együtt, ne legyen se özvegy, se árva. Egy bomba a szomszéd házat talált el, egy szarufa gerenda lakásunk szobájában landolt. A ház összeomlott. Láttam a tulajdonos fodrász bácsit a romok alatt. Az emberek több napig a szikla bunkerben voltak. Amikor már kimerészkedtek néhányan, így édesapám is, meglátta, hogy a bunker előtt több zsák van és egy szovjet katona egyikből bar-na valamit eszik. Édesapám korábban vásárolt a Cserépfalvi Kiadónál megjelent orosz szótárt. Odament a katonához és köszöntötte (zdrasztvujtye) és megkérdezte: mit eszik (sto kusatty)? Kiderült, hogy nyers cukor és adott édesapámnak egy fél zsákkal. Akik látták rögtön kértek, s mire hozzánk ért nagy részét

elosztogatta a gyerekeknek. Amikor haza tudtunk költözni, s bejöttek a katonák az egyiknek szakadt volt a gimnasztorkája (egyenruha). Édesapám, megvarrta, kapott érte egy marék mahorka dohányt. Egy dobozba gyűjtötte, amit az egyik katona hozott, aztán egy másik meg elvitte.

A 2–4 osztályt a Kegyesrendi R. K. (Piaristák) Gráner udvari iskolájában végeztem. Reggelente egy evőkanál csukamájolat (D vitamin pótlás) kellett sós falat kenyérral megenni. Sokaknak ez gond volt, nekem nem. Leírom tanítóim nevét, megérdemlik: Szlavitsek Márta, Magyar Ferenc, Kerényi Lászlóval készült tablón 56 fiú szerepelt. Időnként kellett a nádpálca a fegyelmezéshez. Emlékszem, egyszer biztosan kaptam tenyerest Mohos Zoltán negyedikes tanítómtól. Így járt az, aki nem tudott csendben lenni.

Magyar Ferenc tanítóm Aladár fia a veszprémi VTC-ben focizott. 1948-ban volt a csapat alapításának évfordulója, lehívták az akkor 17-szeres magyar bajnok Ferencvárost egy mérkőzésre. Eredmény 7:1. Aladár rúgta azt az egy gólt. Hatalmas ünneplés volt. A fradista Deák Ferenc akkora gólt rúgott Pféning Lajosnak, hogy kiszakadt a háló.

1947-ben visszaköltöztünk a Káptalan utcai nagyapám házába a Séd mellé. Akkoriban a malmok miatt fel volt duzzasztva. Mi az utca gyerekei, fűrödtünk, cigány teknőkbé ülve lapát alakú vágódeszkával eveztünk, rongylabdával fociztunk, pilickáztunk, bújócskáztunk, cicéztünk, nagyon jó életünk volt.

Amikor már a fiaim is 8–10 évesek voltak, rokoni, baráti csapattal, kajakkal, kenuval bejártuk a Bodrog, Tisza, Körös folyókat. Sátrakban laktunk, volt úgy, hogy 30–35 fős volt a vizesek csapata. A lányok főztek, mi beszereztük az ellátmányt. Mindig volt önként jelentkező, akik elmentek a reggeli tejért, kifliért, ebédnek valóért, sörért, borért, mert amit vettünk az, az esténkénti nótázáson hamar elfogyott. Több alkalommal egy poprádi csapattal a Csabrendek környéki meleg vizes vízi túrán, majd a Tisza túrán eveztünk. Csongrád alatt az Ányási kanyarban velünk volt Julius Mráz csapata. A Tisza másik oldalán is volt egy csapat, akik közül volt egy ismerős, áthívtuk egy sörre, a neve Marosi Gyula. Szembe álltak Julius Mrázzal mindenki észrevette a hasonlóságot. Egy szlovák és egy magyar hasonló korú nézett egymásra. Kiderült, hogy a Marosi apja neve Mráz volt és felvidéki. Érdekes találkozás volt. Állítólag nem vesztették el egymást. Ez a 80-as években történt.

Az 5–6 osztályt a várbéli Piarista Gimnázium alagsori termeiben, a 7–8 osztályt a volt Bécsi kanonok úr házában – ma VEAB székház – végeztem. Vegyipari Technikumban technikus oklevelet, a Veszprémi Vegyipari Egyetemen okl. vegyészmérnöki diplomát szereztem. Egyetemi oktatóként a Vegyipari, később Pannon Egyetemen 43 évet dolgoztam. Nagyon szép emlékeim vannak ezekről az évtizedekről. Nagy családkunkból 8-an végeztünk az egyetemen.

*Próder Ferenc (1901–1943)
építésmérnök, a „Viadukt atyja”*

Próder József (1867–1962) ácsmester

Térjünk vissza Ignác nagyapám férfi testvéreire és gyermekeikre.

István bácsi szabó mester lett, ipar-
testületi elnök is volt. Egyik fia dr. Pró-
der István (1900–1969) orvos, az ő leánya
Györgyi és István fia vegyész mérnökként a
Veszprémi Vegyipari Egyetemen végeztek.
Györgyi Hollandiában dolgozott, István a
várpalotai Vegyészeti Múzeum igazgatója
volt. István másik testvére Próder Ferenc
(1901–1943) építésmérnök, az Államépít-
észeti Hivatal főmérnöke, akit a veszpré-
mi völgyhíd tulajdonképpeni „atyjának”
tartanak. Nevéről utca is van elnevezve.
A Várból lefényképezte a Séd-völgyet, s
abba rajzolta be a leendő felsőpályás ívhíd
képét. Furnér lemezből a híd makettjét is
elkészítette – édesapám látta is –, ezekkel
sikeresen propagálta a megépítendő al-
ternatívát és rendelte meg a hivatal a híd
terveit. Az Államépítészeti Hivatal munka-
társai Próder Ferenc főmérnök vezetésével
megtervezték a város átkelési szakaszát.
A hídépítés helyi koordinátora, ellenőre
szintén a hivatal volt. Unokabátyám az
építés alatt mindent ellenőrzött. Ünnepe-
lyes felavatása 1939. június 19. A híd azóta
is Veszprém egyik jelképe a várral együtt.

A következő testvér Próder József,
(1867–1962) a család leghosszabb életű
tagja (95 év) ácsmester volt. Idősebb ko-
rában a balatonalmádi Öreghegyen lévő
szőlőjében finom rizling bort és gyümöl-
csöket termelt. Aranyos ember volt, nekem
is sok történetet mesélt. Egyik: Az almádi
Öreghegy és környékén sok szőlő termett.
A boros gazdák nem szívesen adóztak,
a pénzügyőrökkel – fináncoknak hívták
– állandó vitában voltak. Ifjú korukban

Veszprém és Zala Vármegye határa Káptalanfüred–Almádi közt a határcsárdánál volt, ide jártak le fürödni. Egyszer találtak a vízben egy halott fináncot. Bementek az almádi polgármesterhez és jelentették: Találtunk egy „hót” fináncot, mit csináljunk vele? Hol találták kérdezte a polgármester? A határcsárda innenső oldalán 2 méterre. Menjenek vissza és tolják át Zalába és ott jelentsék.

Júlia lánya textilkereskedő feleségeként az Óváros téri üzletükben dolgozott, Mária lánya, a majdnem szemben lévő Fekete Sas, Kocsuba Emil patikájában volt gyógyszerész. A tulajdonos Péter fiától tanultam gitározni.

A legifjabb testvér Próder Károly (1871–1945) ács, ipari vállalkozó, ipartestületi elnök, a város építészeti és szépészeti bizottságának elnöke, 6 gyermek édesapja.

János fia a Veszprémi Kórház főkönyvelője, a másik Próder (Börzsönyi) Sándor építésztechnikus, tanácsi cégeknél dolgozott. Az ő fia dr. Börzsönyi Sándor vegyészmérnök, a MÁFKI osztályvezetője volt. Neki két gyermeke van a lánya orvos, a fia vegyész doktor.

Próder Károly a Síp utcában létesített egy beton cserépgyártó manufaktúrát. A Temetőhegy néhány melléképületein ma is látható az itt készített tetőzet.

A veszprémi várbán lévő Szeminárium bővítésére az 1930-as években nagy szükség lett (1927-ben 52, 1934-ben 132 kispap miatt). E feladat megoldása Káuzli Dezső rektor atyára hárult.³ Ekkor épült fel a harmadik emelet, melynek ácsmunkáit Próder Károly végezte segédeivel. Ezt a szintet 2022-ben lebontották!

Káuzli rektor atya spirituális, az egyháztörténelem és egyházjog tanára, doktora majd rövid ideig rektor utódja dr. Kis György (1890–1969) egyik leányági unokabátyám volt. Szüleim eskető atyája, nekem hitoktatóm, családfánk első összeállítója. Egyetemista koromban, amikor a székesegyház kanonok plébánosa volt, jókat beszélgettünk.

Jelinek Sándor anyai nagyapám festő munkássága leginkább egyházi épületekben történt, az Egyházmegyében nagyon sok helyen dolgozott segédeivel.

*Próder Károly (1871–1945)
ácsmester, ipartestületi elnök*

³ HUCHTHAUSEN 1995.

*Jelinek Sándor (1877–1947)
és felesége Pajer Mária (1883–1960)*

Az ő családja valószínűleg cseh-morva dombvidékről származott, majd szétszóródott az Osztrák-Magyar Monarchia területén. A prágai telefonkönyvben több oldalnyi Jelinek telefonszámot találtam. Életem talán legjobb pálinkájának gyártója Rudolf Jelinek barackja volt, amit Csehországban ittam.

Jelinek nagyapám Curgón született 1877-ben. Idős korában, amikor engemet már meg lehetett bízni komoly feladattal, kezembe nyomott egy csatos üveget, pénzt és felküldött a várba a püspökségi pincészetbe rizlingért. Emlékszem, volt egy hatalmas hordó és egy vincellér, aki azt mondta, hogy felemel és beletesz a hordóba, mert éppen beférek. Láta, hogy megijedek, majd megnyugtatóan, hogy viccelt. Nagyapám Veszprémben halt meg 1947-ben. Egy vasárnap reggel felült ágyában, hogy megy a ferencesekhez misére a várba. Majd annyit mondott, hogy:

Jaj Istenem!, vissza esett az ágyba és meghalt. Jelinek nagyapám felesége Pajer Mária (1883–1960), ő a híres Pajer Károly vendéglős testvére. Vendéglőjük a Viadukt temetőhegyi oldalán, az első házban volt. Jelinek nagyanyám idős korában nálunk lakott, meleg ebéddel várt iskolából, munkából haza érkezésemkor.

1909-ben a szeminárium kéménytüze felgyújtotta a vár és környékének több házát.⁴ A legnagyobb kár a Szent Ferenc rendházban, templomban és melléképületeiben volt. A tetőzet beszakadt, falak feketék, bútorok, élelmiszerek is megsemmisültek. Jelinek nagyapám segédeivel festette ki a zárdát és a templomot is. A ferencesek egy kolduló szerzet. Emlékszem a háború utáni évekből hozzánk és nagyanyámékhöz jövő ferences barátokra, hátán egy nagy szatyor és odatették be a nekik szánt élelmiszereket. Nagyszüleim a ferencesekhez jártak

⁴ *Veszprémi Szemle* 2022/4. Varga Tibor László: Forrásközlések az 1909-es veszprémi tűzvészről. 30–49 o.

misére, én is sokszor ministráltam náluk. Nagypám az 1920-as évek vége felé az Angolkisasszonyok (ma Regina Mundi római katolikus) templomát ingyen kifestette segédeivel, mert a rendnek nem volt pénze. Ezt nem csak édesanyámtól tudom, hanem le van írva az rend könyveiben is.

*

Próder Ádám ükapám ács testvérei Antal (1791–1866) és Pál (1794–1850).

Próder Antal feleségül vette 1918-ban Hecker Magdolnát, aki nagyvázsonyi volt, oda költöztek. Ő szült 7 gyermeket. Második házassága Ebel Terézzel volt. 5 gyermekük született. A felnőtt gyermekek közül senki sem tért vissza Veszprémbe. Ácsok, kőművesek, asztalosok lettek, a lányok férjhez mentek. A család szétszéledt a Balaton felvidéken. Sorsukról többet nem tudok.

Próder Pál Zircen feleségül vette 1819-ben Braun Annát. 4 gyermekük született és Anna 1828 karácsonyán meghalt. A gyermekek kisgyermek korukban haltak meg, nagyon szomorú. Második házasság Wilde Terézzel történt Zircen 1829-ben. Ő a zirci ciszterci apátsági könyvtár intarziás elemeit építő híres Wilde család tagja. Ők a veszprémi Szél utcában laktak, 6 gyermekük született. A lányok szétszéledtek az országban, Gyöngyösön élt egyik unokájuk irgalmas rendi nővérként. Mária lányuk egy kalapkészítő feleségként szült 6 gyermeket és csak egy lány érte meg a felnőtt kort.

Próder Pál, József fia (1843–1903) a veszprémi Telekkönyvi Hivatal vezetője. Felesége Defaus Filomena. Esküvőjük 1878-ban volt. Vajon hol találta ezt az érdekes nevű 18 éves Filomenát? Alapító elnöke a Méhes Társbirtokosságnak, ami a Pajtakert és a Séd közti Méhes utcában volt. A méhes kert 1888–1945-között létezett, vendéglővel. A kör tagjait tanárok, értelmiségiek, veszprémi közéleti személyiségiek és magasabb rangú tisztviselők alkották. Az utcában ma is megtalálható a Társbirtokosság címere, amely három méhkaszt ábrázoló faragott dombormű. Próder Józsefnek és Filomenának, két fia született. László 32 évet élt, Emil 65-öt, Budapest ostromakor halt meg. Neki volt egy fia aki 17 évet élt. Vele kihalt Próder Pál férfi ága. Remélem a női ág még létezik valahol.

A nagy családban a lányok nem vitték tovább férjhezmenetelük után leánykori nevüket. Aztán Próderről Börzsönyire névmagyarosítás is történt. Sajnos csak a 2 fiam és a 2 unokám viszik tovább a PRÓDER nevet.

*

Az összeállítás anyakönyvi és irodalmi adatok, szüleim, rokonaim emlékei, családi legendáriumok és saját élményeim alapján készült.

Családom férfi ága:

„Ős atya” PRÓDER GYÖRGY (1766–1797). A zirci anyakönyvben Ádám, Antal és Pál szerepelnek.

Próder ADÁM (1789–1855) ükapám

Próder JÓZSEF (1830–1878) dédapám

Próder IGNÁC (1862–1913) nagyapám

Próder JÓZSEF (1907–1972) édesapám

Dr Próder JÓZSEF (1937–)

fiaim: BALÁZS (1970–) az ő fia: dr Próder ZSOMBOR (1996-)

és SZABOLCS (1972–) az ő fia : Próder MÁTÉ (2009–)

FELHASZNÁLT IRODALOM:

TAMÁSI Ivet–LADÁNYI Lingl József (2002): *A zirci régió németisége*. Zirc.

HUCHTHAUSEN Lajos (1995): *Bilingvézések*. A veszprémi egyházmegye múltjából 21. 1995–2009. 40–42. o.

Cserhalmi hős nézz szét
 rab földjeinken.
 A megtiport nép új csodát akar:

M. kir. Szent László
 4. honvéd gyalogezred
**HONVÉD
 EMLÉKLAP**

Balogh István gyalogos

részére,
 ki ezen emléklapot a fenti ezred
 ben becsülettel és hűséggel el-
 töltött szolgálatának emlékére
 kiérdemelte.

Lászlóváros, 1918. május 20.

Hiszek egy Istenben.
 Hiszek egy hazában.
 Hiszek egy isteni örök
 igazságban. szszsz
 Hiszek Magyarország
 föltámadásában Amen

